

XALQ QO'SHIQLARIDA UCHRAYDIGAN AN'ANAVIY SYUJET VA OBRAZLARNING YANGICHA KO'RINISHLARI

Amirqulova Zarina Azamat qizi

BuxDU magistranti.

ANNOTATSIYA

Maqolada xalq qo'shiqlari ta'sirida yaratilgan bolalar qo'shiqlariga misol tariqasida Quдрat Hikmatning "Oq terakmi, ko'k terak" o'yin-qo'shig'i tahlilga tortilgan.

Tayanch so'zlar: xalq qo'shiqlari, bolalar folklori, syujet, o'yinlar, obraz.

НОВЫЕ ВЗГЛЯДЫ НА ТРАДИЦИОННЫЕ СЮЖЕТЫ И ОБРАЗЫ НАЙДЕННЫЕ В НАРОДНЫХ ПЕСНЯХ

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется стихотворение Кудрата Хикмата «Oq terakmi, ko'k terak» как пример детской песни, созданной под влиянием народных песен.

Ключевые слова: народные песни, детский фольклор, сюжет, игры, образ.

NEW INTERPRETATIONS OF TRADITIONAL PLOTS AND IMAGES FOUND IN FOLK SONGS

ANNOTATION

In the article, Kudrat Hikmat's play song "Oq terakmi, ko'k terak" is analyzed as an example of children's songs created under the influence of folk songs.

Key words: folk songs, children's folklore, plot, games, image.

Barchamizga ma'lumki, davrlar o'tishi bilan xalq og'zaki ijodiyoti keng ko'lamli rivojlanish bosqichini boshidan o'tkazdi, folklorda faol ishlatib kelingan badiiy detal va motivlar bosqichma-bosqich adabiyotga ko'chib bolalar adabiyoti xazinasini boyitish uchun xizmat qila boshladi. Ushbu amaliyotning natijasi o'laroq, bolalar adabiyotida xalq qo'shiqlari ta'sirida rang-barang she'rlar yaratildi. Xususan, Zafar Diyor, Shukur Sa'dulla, Anvar Obidjon, Po'lat Mo'min, Sulton Jo'ra, Quddus Muhammadiy, Qudrat Hikmat, Tursunboy Adashboyev va boshqa bolalar adabiyoti vakillari ijodida bu yaqqol ko'zga tashlandi.

Shu o'rinda bolalarning sevimli shoiri Qudrat Hikmat faoliyati va uning xalq og'zaki ijodi ta'sirida yaratilgan "Oq terakmi, ko'k terak" she'riga e'tiboringizni qaratmoqchiman. Chindan ham shoir asarlari bolalarda kichiklikdanoq mehnatga muhabbat, do'stlikka sadoqat, o'z ishiga mas'uliyat bilan yondashish hissini shakllantiradi. Shoir asarlarining mavzu doirasi keng va rang – barangligi bilan o'quvchini o'ziga tortadi. She'rlardagi o'ynoqi va quvnoq ritm oddiy uch yoki to'rt yoshli boladan tortib yuqori sinf o'quvchilari uchun ham birdek manzur kelaveradi.

Xalq orasida mashhur hamda bolalarning sevimli o'yiniga aylangan "Oq terakmi, ko'k terak" o'yini davomida bolalar tomonidan ijro etiladigan qo'shiq vaqt o'tishi bilan adabiyotimizga ko'chdi.

"Oq terakmi, ko'k terak?" - bolalar o'yini. Bu o'yinda bolalar bo'yi, kuchi va chaqqonligiga qarab ikki jamoaga bo'linadilar. Jamoalardan ismi aytilgan bola yugurib kelib, raqib jamoa a'zolarining qo'l ushlab turgan yerini ko'kragi bilan uzishga urinadi. Qo'llar ushlangan joyidan uzilib ketsa, raqib tomondagi bolalardan xohlaganini o'z jamoasiga olib ketadi, agar uza olmasa o'zi ham raqib jamoada qoladi. Albatta, buning uchun bola chaqqon bo'lmog'i lozim". Ko'rinib turganidek, ushbu o'yin chindan ham qatnashchilardan zukkolikni, chaqqon harakatlarni va har tomonlama epchil bo'lishni talab qiladi. Shoir Qudrat Hikmat ham o'z she'rida o'yin shartlariga mos so'zlarni topib, ajoyib badiiy to'qimani yaratadi:

"Oq terakmi, ko'p terakmi"

Bizdan sizga kim kerak

Chug‘urlashib qizlar der:
Bizga kerak maktabda
Eng a’lochi Alisher

“Oq terakmi, ko‘k terak” xalq qo‘shig‘I ohangida yaratilgan ushbu she’rda ko‘rinib turibdiki, o‘yinda talab qilinganidek bolalar tomonidan sinfdagi eng zukko o‘quvchi tanlash orqali bolajonlarning hayoti bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan maktab tasviri keltirib o‘tiladi. Naqarot esa aynan takror kelgan: “Oq terakmi, ko‘k terak, Bizdan sizga kim kerak” tarzida. Qo‘shiq o‘ynoqiligi va sodda qofiya tizimiga ega ekanligi sababli bolalar tezda yodlab oladilar.

Oq terakmi, ko‘k terak
Bizdan sizga kim kerak
Dedik: - Bizga yuboring
Ilg‘or paxta terimchi
Ishchan qizcha Muborni

She’r davom ertar ekan, so‘z paxta va paxta terimi mavzusiga ulanib ketadi.

Endi o‘yin markaziga paxta terimida ilg‘or qiz Muborak chiqadi. Shoir o‘z she’rida har tomonlama ishchan, epchil va chaqqon yigit-qizlarni tanlab olish orqali o‘yin shartiga ham ishora berib o‘tadi. Chunki raqib jamoadan o‘yinchini yutib o‘z jamoasiga olib kelish uchun, albatta, tanlangan ishtirokchi yuqoridagi sifatlarga ega bo‘lmog‘I lozimligi uqtiriladi.

Xalq orasida ushbu qo‘shiqning quyidagi misralar bilan boshlanuvchi shakli keng tarqaldan.

“Oq terakmi, ko‘k terak?
Bizdan sizga kim kerak?
Gul terdik dasta –dasta
Bir-biriga payvasta
Bizga kerak odobli
A’lochi qiz Shohista

An'anaviy naqarot bilan boshlanuvchi ushbu qo'shiq o'ynoqi qofiya tizimiga ega bo'lib, a'lochi qiz Shohistadan boshlanib misralar davomli tarzda "Maqtov qog'oz" olgan Hasanboyga; Shaxmatda nom chiqargan Xadichaga; chopmoqda hech tengi yo'q Mutallibga; pazanda, chevar, notiq Suymaxolga, alpinist bo'lmoqchi bo'lgan Yulduzoyga murojaat syujeti asosida davom etadi. Xuddi shunday murojaat usulidan yuqorida ko'rib o'tganimiz Quدرات Hikmat ham Alisher hamda Muborak obrazlarini keltirish orqali xaql og'zaki ijodiga yo'g'rilgan "Oq terakmi, ko'k terak" she'rini yaratadi. Xoh u folklor namunasi bo'lsin, xoh bolalar ijodi mahsuli bo'lsin har ikkala she'rda ham bosh mavzu Vatanga, mehnatga, atrof –muhitga muhabbat; zamonamizga sadoqat ruhi; yurtimizning munosib farzandlari bo'lishga undash yetakchilik qilishini ko'rishimiz mumkin.

Folklor va yozma adabiyot hamisha yonma-yon rivojlanib, bir biridan oziqlanib kelyapti. Ushbu qo'shiqlarni tinglab voyaga yetayotgan bolalarning dunyoqarashi ham qo'shiqlarga mos tarzda rivojlanib bormoqda. Yuqorida aytib o'tilganidek, xalq qo'shiqlari ta'sirida yaratilgan bolalar adabiyoti durdonalari folklori saqlab qolishga va yanada takomilga erishuvida muhim rol o'ynaydi desak mubolag'a bo'lmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jumaboyev M. "O'zbek bolalar adabiyoti". – T.: O'zbekiston, 2002
2. Jo'rayev M. "O'zbek mavsumiy marosim folklori". – T.: Fan, 2008
3. Jahongirov G'. "O'zbek bolalar folklori". – T.: Cho'lpon, 1975
4. Internet ma'lumotlari